

חולין פג

משה שווערד

1. מהר"ם מלובלין מסכת חולין דף פג עמוד א

בגמ' ומה התם דגופין מחולקין פטרי רבנן הכא לא כ"ש. צ"ל דהכא אע"ג דאיירי בשתי בהמות סבירא ליה לגמרא דלא מקרי שני גופין מחולקים כיון דחד איסורא הוא דהיינו גיד הנשה ולא מקרי גופין מחולקין אלא כההיא דלעיל שאין האיסורין שוין שחטה ואת בת בתה ואח"כ שחט את בתה דחד הוא אותו ואת בנו וחד בנו ואותו אלא שיש להקשות על זה הא דכתבו לעיל רש"י והתוספות דפליג סומכוס נמי ארישא דקתני שחט שני בניה ואח"כ שחטה דמחייב ג"כ סומכוס שמונים והתם תרוייהו הוי בנו ואותו ואפ"ה משמע לעיל מדברי רש"י בד"ה דאע"ג דגופין מחולקין דמקרי גופין מחולקין וצ"ל דהתם מקרי גופין מחולקין דהאסורים מחמת שחט שני גופין אבל גיד מבהמה זו וגיד מבהמה זו לא מקרי שני גופין מחולקין כי היכי דלא מיקרי גופין מחולקין כשאוכל שני זיתי חלב משתי בהמות וק"ל:

2. מהרש"א מהדורא בתרא מסכת חולין דף פג עמוד א

דף פג ע"א גמרא ומה התם דגופין מחולקין וכו' ל"ל גני אומו וכנו לא אפשר לומר דחייב שמים אס לא נגופין מחולקין משא"כ גני גיד הנשה יש לתלוף דחייב שמים אפילו נשני כזית מחד יכן ואכלס בזה אחר זה וק"ל : שם אלא לאו סומכוס וכו' וק"ק המקשן דאסיק אדעתיה דנרייתא

3. ראש יוסף מסכת חולין דף פג עמוד א

והא דאמר השתא ומה התם דגופין מחולקין הכא לא כ"ש, עיין בר"מ מלובלין [ד"ה בגמ' ומה], והתם גופין מחולקין רצה לומר שהאיסור בא ע"י גופין מחולקין ששחט שני בניה ואח"כ אותה. אבל הכא דמיירי גיד מבהמה שחטה, דלא חשיב בהכא גופין מחולקין, ועיין במשנה למלך פ"א מהלכות איסורי ביאה [הלכה א] וכבר הבאתיו לעיל [פב, א ד"ה ועיין במשנה למלך]. אלא דקשיא לי הא איכא תנאי בכריתות דף ט"ו ע"ב באוכל נותר מחמשה זבחים בהעלם אחת אי חייב על כל אחת ואחת או לאו יע"ש, וא"כ אימא דת"ק נמי הכי סבירא ליה, ושאני התם בשחט שתי בניה ואח"כ אותה דמ"מ לא הוה אלא חדא איסורא, משא"כ הכא. ומה שהקשה מהרש"א [ד"ה גמ' אלא] דאמאי לא נקיט שני זיתים משל ימין פלוגתייהו. יש לומר דמ"מ וודאי דאיכא רבותא לר' יהודא, דאף דגופין מחולקין הם אפ"ה כיון דשחוטין הם לא אמרינן בהו גופין מחולקין ואינו חייב אלא אחת. ומה שכתב דנקיט משום ת"ק, היינו דסובר כר' יהודא דאין נוהג אלא בימין לעולם יע"ש, ושם בפרק גיד הנשה דף צ"א [א מד"ה דע כי המשנה למלך ואילך] הארכנו בזה יע"ש:

4. ספר שערים מצויינים בהלכה

בארבעה פרקים. כתוב בתפארת יעקב דלשון פרקים משמע שיש בזה משך זמן מה, דאל"כ הול"ל בארבעה ימים, ובאמת בסיפא קאמר רק ערב יו"ט בלבד משמע דרק בעיו"ט צריך להודיע לא קודם לכן, וכן מוכח במס' ע"ז (ה.) להדיא, ואולי י"ל דלאו כו"ע שוחטין בערב יו"ט, והרבה שוחטין ביו"ט ג"כ, רק דמכירה והודעה לא שייך רק בעיו"ט, אבל השחיטה היא ביו"ט ג"כ, או משום דאם חל יו"ט באחד בשבת הוי הזמן ערב שבת, לכך נקט פרקים.

5. חידושי הרשב"א מסכת חולין דף פג עמוד א

ובאותן פרקים שא"צ להודיע יש לדקדק אם צריך הלוקח לשאול אם לא, ונראין הדברים שא"צ כלל לשאול שאם כל לוקח בשאר ימות השנה צריך לשאול מה ראו חכמים לומר לו למוכר באותן פרקים שיוודיע ללוקח הא ודאי אף באותן פרקים אם לשחיטה הוא צריך הוא היה שואל מן המוכר, אלא ודאי מדאיצטריך מוכר להודיע באותן פרקים ש"מ דלעולם אין הלוקח צריך לשאול כלל אלא כל כמה דאין מוכר מודיעו הולך לוקח ושוחט ואוכל ואינו נמנע, ושעם הדבר לפי שאין מחזיקין שיש לזו בן או שיש לבן הזה עדיין אם קיימת או אם יש לה שמא לא מכרה לאחר ואפילו מכרה שמא לא לשחטה היום לקחה הילכך אינו חושש לו מן הספק כלל ואינו צריך לשאול, ולפי הענין הזה גם הלוקח

מן הנכרי באותן ארבעה פרקים אע"פ שהכל לוקחין ושוחטין לוקח ושוחט ואינו נמנע ואע"פ שאין הנכרי מודיעו לפי שאין חוששין שמא מכר את האם לאחר עד שיודיענו שמכרה, שאם היה הלוקח בשאר ימות השנה צריך לשאול מן הספק היה לנו לאסור ליקח מן הנכרי לעולם וכל שכן באותן ארבעה פרקים בין הודיעו הנכרי בין לא הודיעו ואפי' העיד הנכרי שלא מכר את האם לאחר לפי שאין עדות לנכרי ואיסור זה לא נזכר בשום מקום ולא אמרו כאן והלוקח מן הנכרי לעולם אסור, ואפי' תאמר שמאמינין אותו בכיוצא בזה במסיח לפי תומו היה להם לומר כן (אפה) אין לוקחין ואם מסיח לפי תומו נאמן, כנ"ל.

6. תורת חיים מסכת חולין דף פג עמוד א

וערב עצרת משמע דהיו מרבין לאכול בשר בעצרת ומכאן נראה תשובה למנהגנו שנוהגין לאכול מאכלי חלב בהג השבועות כמ"ש בש"ע ובמנהגים דא"כ אמאי צריך להודיעו בערב עצרת כיון דעיקר סעודה עושיין מתבשילי חלב ויש שאין אוכלין בשר כלל ותנא בארץ ישראל קאי שאין עושיין י"ט אלא יום אחד ודוחק לומר שצריך להודיע משום ליל עצרת לחוד ועוד דמסתמא הוי מטעמא דערב עצרת דומיא דשאר פרקים דטעמא דידהו לאו בשביל הלילות לחודא הוא. ובפ' הפועלים כתבתי טעם למנהגינו גם בש"ע כתב טעם למנהג זה מיהו כיון דממתני' דהכא לא משמע כן וכן משמע קצת מהא דאיתא בפסחים רב יוסף עבדי ליה עגלא תילתא ביומא דעצרתא אמר אי לאו האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא לכך אין לחוש למנהג שלנו. ועוד דלכל הטעמים צריך נמי למיכל בישראל בתר הכי ולפי דברי הזוהר שכתב ב"י בטור א"ח סי' קע"ג אסור לאכול אפי' בישראל בתר חלבא לכך עדיף טפי למנוע המנהג.

7. תוספות עבודה זרה דף ה/ב

ערב יו"ט האחרון של חג - הא דלא נקט (יום) הראשון של חג לפי שהם טרודים במצות לולב וסוכה ואין להם פנאי להרבות בסעודות וי"מ דבהנך ארבעה פרקים טעמא רבה אית בהו יו"ט אחרון של חג לפי שהוא זמן בפ"ע וחלוק משלפניו תקנו להרבות בסעודה משא"כ בשביעי של פסח וגם הקרבנות שבשמיני היו בשביל ישראל וכל החג היו מקריבין נגד העובדי כוכבים וערב פסח לפי שהוא יום גאולה ויציאה לחירות ועצרת כדאמרינן בפרק אלו דברים (פסחים דף סח) הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם ור"ה מפני שהוא תחלת השנה מרבים בסעודה לעשות סימן יפה וכמה עניני' עושים בו לסימן יפה כדאמר במסכת הוריות (דף יב.) וכריתות (דף ה:):

8. תוספות מסכת חולין דף פג עמוד א

וכדברי רבי יוסי הגלילי אף ערב יום הכפורים בגליל - תימה דבריש כתובות (דף ה.) פריך יום הכפורים שחל להיות בשני בשבת ידחה גזירה שמא ישחוט בן עוף ואמאי לא פריך משאר ימים טובים דהוי לכ"ע ואומר ר"ת דבשאר ערב יו"ט שוחטין בהמות כדאמר הכא אבל ערב יו"ה"כ לא היו אוכלין אלא בשר עוף ודגים כדאמר בב"ר גבי ההוא דזבן גונא והא דלא חשיב הכא ערב יו"ט ראשון של חג אומר ר"ת משום דכולי עלמא טרידי בסוכה ולולב ואין להן פנאי להרבות בשחיטה כל כך.

9. ספר שערים מצויינים בהלכה

כתוב בשו"ע (או"ח סי' תרד ס"א) מצוה לאכול בערב יוה"כ"פ ולהרבות בסעודה. ועי' במג"א (סי' תק"ע סק"ט) דחיוב אכילה בעיוה"כ הוא מדאורייתא. והנה בשו"ת הלכות קטנות (ח"א סי' כו) כמי שנשבע שלא לאכול בשר בעיוה"כ, וכתב שם דאין איסור להתענות, דאדרבה מכלל עשרת ימי תשובה היא כו' אלא שבגליל היו נוהגים להרבות בו שמחה, והשוו אותו לעינוי כדאמרינן (ברכות ח.) כל האוכל ושותה בעיוה"כ כאלו התענה

תשיעי ועשירי. ודבריו תמוהים מדברי השו"ע והמג"א הנ"ל. וברמ"א (שם ס"א) כתב דאפילו תענית חלוס אסור להתענות בו. ועי' במהרי"ל (הלי' עיכ"פ) באשה שנדרה שלא לאכול בשר רק בשבתות ויו"ט, ופסק שמתרת לאכול בכל רצונה ולשמוח לבה ביום זה דנמי מתקרי יו"ט. ועי' מש"כ בשמ"ב (סי' קלו סק"ג).

10. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף פג עמוד א

שם. ראיתי מקשים למה לא תנא ערב פורים שמצוה לאכול בו בשר, [1] ומתצאים משום דלא תני אלא דברים שלוקחים כדי לשוחטם בערב יו"ט, אבל הלוקח בהמה לצורך פורים לא ישחטנו בערב פורים אלא ביומו, שאין מצות סעודה בלילה אלא ביום. [2] עוד נראה לתרץ דאמרינן בגמרא (ע"ב) דרבי דריש לדין זה מקרא, דכתיב 'יום אחד' יום המיוחד טעון כרוז, וכיון שהוא דרשה מפסוק לא שייך כן בפורים דהוא דרבנן. [3] ובח"ס תירץ דהנה בב"מ (עב ב) משמע שבפורים היו שוחטים עגלים ולא את אמותיהם, ול"ש לחשוש לאיסור אותו ואת בנו, וכתב שלא ידע טעם הדבר שהיו אוכלים עגלים.

11. דף על הדף חולין דף פג עמוד א

החתם סופר בהגהותיו לחו"מ (שם) כתב דגם לגבי פורים, כיון דבעינן לאכול בשר דוקא, כמבואר במג"א (תרצ"א ס"ק ט"ו), מעות קונות. והא דלא שנאה הכא לגבי ד' פרקים, משום דלגבי אותו ואת בנו אינו נוגע, דבבא מציעא (ע"ח ע"ב) מבואר שהיו רגילים לאכול בפורים עגלה ולא פרים, וא"כ לא שייך אותו את בנו, [וי"ל הטעם דבשר עגל משובח יותר, כדמשמע גבי עגלא תילתא].

12. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף פג עמוד א

בזמן שביהמ"ק קיים מצות שמחה היא בבשר שלמים ומשחרב ביהמ"ק מצות שמחה ביין, ומ"מ כתב הרמב"ם דמצוה לאכול בשר ביו"ט, ואין הטעם משום שיש ענין באכילת בשר דוקא אלא צריך לאכול דבר חשוב לכבוד יו"ט, ובמקום שאין חשיבות באכילת בשר יאכל מה שחשוב באותו מקום.

13. ספר שערים מצויינים בהלכה

והטעם שהיו רגילין למיטרח בי חתנא טפי, כתוב בהגהות לביאורי הרד"ל על פרקי דרבי אליעזר (פרק טז אות ג) דבימיהם היו רגילין שהחתן אינו דר בבית חמיו כדאיתא במס' ב"ב (צח:): שהוא קל מסובין, והיו מכניסין הכלה לבית בעלה, ולכן קראוה הכנסת כלה, וכיון שהיא כאורח בבית בעלה והוא הבעה"ב שכן היה הוא מרבה בשבילה יותר, אבל בימינו שהחתן דר בבית חמיו תחלה עפ"י הרוב, לכן ממילא נוהגין שעיקר טרחת רבוי שמחה הוא בי כלתא.

דאורח ארעא למיטרח בי חתנא טפי מבי כלתא. ומבואר שדרכן היה שהחתן עשה הסעודה, ובזמן הגמ' היה החתן משלם בעד הסעודה כדאיתא במס' כתובות (ג:): וברש"י שם (ד"ה אביו) דוקא נקט אביו של חתן שהוא הטורח בצרכי סעודה, וכן אמרו שם (י.) חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה, וכ"ה בשו"ע (אהע"ז סי' סד).

14. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף פג עמוד א

דאורח ארעא למטרח וכו'. למדו מכאן הראשונים שצד הכלה יכולים לתבוע מצד החתן לעשות סעודה יותר מהם, שאם שחטו צד הכלה בת של הפרה ורוצה החתן לשחוט ג"כ בת של הפרה יכולים לתבוע שישחוט אם.

15. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף פג עמוד א

והא לא משך. קי"ל להלכה דמדאורייתא מעות קונות ואמרו חז"ל דאינן קונות שלא יאמר נשרפו חטיך בעליה, ויכול הלוקח לחזור בו כל זמן שלא משך, ואם חוזר מחמת יוקרא וזולא יש עליו מי שפרע. אמנם אם המוכר דר עם הלוקח באותו חצר שאין שייך הטעם של שריפה משום שהלוקח נמצא שם ויכול להציל מעות קונות. וקשה דכאן נמי אין לחוש לנשרפו חטיך כיון דרוב השור שייך למוכר ואם ישרף ודאי יציל שלא יפסיד. וצ"ל דבזה אמרינן לא פלוג, דכיון שאם קנה את כל החפץ אינו קונה בכסף, א"א לתקן שבקונה חצי חפץ קונה, אך כשבית הלוקח נמצא ברשות מוכר לא אמרינן לא פלוג. (וע"ע חו"מ סי' קצ"ח ובקצוה"ח שם סק"ג).

16. ספר נתיבות המשפט - סימן קצח [ד]

יתמהמה המוכר. עיין סמ"ע ס"ק ז' שהקשה מקנין סודר, ותירץ כיון דלא לקח המעות וכו'. ובחליפין שוה בשוה אף בלאו הכי לא שייך הטעם דנשרפו חטיך, כיון דשייך גם כן אצל הלוקח. אח"כ מצאתי בשיטה מקובצת (ב"מ מז, ב ד"ה ח"ל הריטב"א) שכתב כן. ובסיטומתא ובקנין סודר נראה כיון דסתם אינו נותן המעות לא פלוג רבנן ואפילו נתן המעות ג"כ קונה:

17. ספר אור הישר

שם נאמר במעשה בראשית יום אחד ונאמר באו"ב יום אחד מה יום אחד האמור במע"ב היום הולך אחר הלילה אף יום אחד האמור באו"ב היום הולך אחר הלילה ע"כ, ועפ"ז נפלאתי על הראב"ה שכתב בס"ס קנ"א וז"ל ומנין שהיום הולך אחר הלילה שנאמר לך כנוס את כל היהודים וגר' לילה ויום ע"ש. הלא אפילו לענין תענית הביא רש"י בתענית די"א ע"ב מיום אחד האמור במעשה בראשית וצ"ע.

18. ספר שערים מצויינים בהלכה

משנה מה יום אחד האמור במעשה בראשית היום הולך אחר הלילה. עי' בפנים יפות [להפלאה פי' נח] דבכך נח קודם מתן תורה הלילה הולך אחר היום, וכתב דאזהרת יום ולילה לא ישבותו היא שלא יהיו שובתים יום ולילה שלאחריו כדכתיב יום ולילה [עי"ש] שמתרץ בזה להשיטות דהאבות היה להם דין ישראל רק להחמיר האיך נהגו לענין שבת. הא איתא במס' סנהדרין (נח:) עכ"ם ששבת חייב מיתה] ובשו"ת בנין ציון (ח"א סי' קכו)

הקשה עליו מהגמ' כאן דילפינן דיום הולך אחר הלילה מברייתו של עולם, ומהיכי תיתי שיהיה לבן נח שיעור אחר של חשבון היום, ואי משום דכתיב (נח ח-כב) "יום ולילה לא ישבותו", ולא כתיב לילה ויום, הרי סדר הכתוב לכתוב כן להקדים יום משום שהוא עיקר טפי כו', ואין ראיה מהכתוב דיש חשבון זמן אחר בכך נח לבני".

19. רשב"ם בראשית פרשת בראשית פרק א

ויהי ערב ויהי בקר - אין כתיב כאן ויהי לילה ויהי יום אלא ויהי ערב, שהעריב יום ראשון ושיקע האור, ויהי בוקר, בוקרו של לילה, שעלה עמוד השחר. הרי הושלם יום א' מן הו' ימים שאמר הק' ב' הדברות, ואח"כ התחיל יום שני, ויאמר אלהים יהי רקיע. ולא בא הכתוב לומר שהערב והבקר יום אחד הם, כי לא הצרכנו לפרש אלא היאך היו ששה ימים, שהבקר יום ונגמרה הלילה, הרי נגמר יום אחד והתחיל יום שני:

20. רשב"ם בראשית פרשת בראשית פרק א

ויהי ערב ויהי בקר יום שני - שנטה היום לערוב ואח"כ ויהי בקר של יום שני. הרי נגמר יום שני מששת הימים שאמר הקב"ה בעשרת הדברות והתחיל עתה יום שלישי בבקר:

21. ועיין באריכות: קובץ אור ישראל ניסן תש"ע-הגדרת זמני היום והלילה ע"פ הלכה ומחשבה

הקדמה בענין כסוי הדם

1. ספר ויקרא פרק יז

- (יא) כי נפש הבשר בדם הוא ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשתיכם כי הדם הוא בנפש יכפר:
(יב) על כן אמרתי לבני ישראל כל נפש מכם לא תאכל דם והגר הגר בתוכם לא יאכל דם:
(יג) ואיש איש מבני ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל ושפך את דמו וכסהו בעפר:
(יד) כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא ואמר לבני ישראל דם כל בשר לא תאכלו כי נפש כל בשר דמו הוא כל אכליו יכרת:

2. ספר החינוך - מצוה קפז

משרשי המצוה, לפי שהנפש תלויה בדם, כמו שאמרנו באיסור דם ולכן ראוי לנו לכסות הנפש ולהסתירו מעין ראוי טרם נאכל הבשר, כי גם בזה נקנה קצת אכזריות בנפשינו, לאכול הבשר והנפש נשפך לפנינו. ובהמות לא נצטוינו כך לפי שדם הבהמה ניתן לקרבן לכפרה על נפשותינו ואי אפשר לכסותו, ואחר שכן לא רצתה התורה לחלק לנו בין מוקדשין לחולין. ואם גם במין העופות יש מהן קרב לגבי מזבח, מועט הוא, ולדבר מועט לא תחוש התורה לעולם, ומפני כן חייכתנו בכיסוי דם העופות בכולן:

3. רשב"ם על ויקרא פרק יז פסוק יג

(יג) וכסה בעפר - כי אז לא יהא ראוי לאכילה:

4. בעל הטורים על ויקרא פרק יז פסוק יג

(יג) ושפך את דמו וכסהו בעפר - דם חיה ועוף טוענין כסוי שאין מקריבין ממנו על המזבח, שלא תהא מדת הדין מקטרגת איד דם יאכל דם, לכך צוהו לכסותו:

5. ספר חסידים - סימן שעב

כששוחט אדם חיה או עוף, יחשוב בלבו זה שלא חטא נשחט, וצולין אותו, ואדם שהוא מלא עונות איך ינצל משפיכות דמים ומגיהנם, ויחשוב שצוה הקב"ה לכסות דם חיה ועוף, פן יאמר המלאך הממונה עליהם, איך דם זה שלא חטא נשפך על ידי חוטא אשר חטאו כשני וכתולעת, וחותרים בדם הנגזר למות על מצחות האנשים אשר חטאיהם כשני, לכך צוה לכסות הדם, ודוקא בדם שנשחט חותמים ולא בשאר דם:

6. כלי יקר על ויקרא פרק יז פסוק יג

כי יצוד ציד חיה או עוף וגו'. עיקר טעם הכסוי הוא לעשות היכר שלא יבא לידי אכילת דם, אבל בבהמות אין צורך בהיכר זה כי כבר הוא מזורז ועומד במה שרואה שניתן הדם על המזבח כמ"ש ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשתיכם. ואין הפירוש שזה עיקר הטעם לאיסור הדם דא"כ למה אסר דם חיה ועוף אלא עיקר טעם האיסור הוא שלא יאכל הנפש עם הבשר, ונתן מופת על שהנפש כלול תוך הדם שהרי נתתיו על המזבח לכפר על נפשתיכם וכפרה זו ודאי נפש תמורת נפש ומזה תבין מדעתך טעם איסור הדם שהוא מצד הנפש שבו וזה טעם שוה בבהמה חיה ועוף, אך הכסוי הוא לעשות היכר שלא יבא לאוכלו אבל בדם בהמה אינו צריך היכר כי די לו בזה מה שרואה שניתן הדם על המזבח וזה סימן לו כי הדם הוא הנפש, ועוד שאין נכון שיאכל העבד משלחן רבו אבל בדם חיה ועוף אין שום היכר ע"כ צוה לעשות היכר במקצתו על ידי כסוי. ואע"פ שתורים ובני יונה קרבים לגבי מזבח מ"מ בטלים המה במיעוטם כי רוב העופות אינן למזבח כמו הבהמות:

ד"א לפי שבשר חיה ועוף אינן בנמצא, והם מחוסרי צידה ובאין לאדם על ידי טורח גדול או ביוקר ומצד היות הדבר חביב עליו ביותר יש לחוש פן יאכל הבשר עם הדם ע"כ צריך לעשות היכר ע"י כסוי ...

7. רמב"ן על דברים פרק יב פסוק כב

... כי במדבר בעת שהיו כל בקרם וצאנם שלמים היה הבשר אסור עד שיזרוק הדם על המזבח כי כן הדין בקרבנות, והנה הדם בהם מעכב אכילת הבשר, וצוה מן הצבי והאיל בעבור שאינם קרבים שנכסה את דמם בעפר, וכן מן העוף בעבור שאין העוף קרב לשלמים ...

אבל נראה לי כי הזכיר בה חיזוק מפני הענין אשר ממנו דבקו בדם במצרים, כי היו זובחים את זבחייהם לשעירים תמיד כמו שכתוב (ויקרא יז ז) ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים אשר הם זונים אחריהם, וכתוב (להלן לב יז) יזבחו לשדים לא אלוה, והיתה העבודה היא באכילה מן הדם, כי היו מקבצים הדם לשדים והם אוכלים עליו וממנו, כאלו הם קרואים לשדים לאכול על שולחן השדים ההם ומתחברים עמהם, וכבר הוזכר זה בספר מורה הנבוכים (ג מו) ולא שיהיה זה עיקר טעם איסור הדם, כי הכתוב מפרש טעמו כי הדם הוא הנפש, כאשר בסדר אחרי מות (ויקרא יז יא), אבל מזה היו שטופים בו ורודפין אחריו מאד והנה היו מתנבאים בו ומגידים עתידות ולכך בא הכתוב והזהיר שאם ישמע מאוכלי הדם דבר עתיד ובא האות והמופת אל יפתה לבבו, אבל יחזיק בתומתו ובאמונת ה' ואל יאכל מן הדם בשום ענין, ואל יכסה המעשה ההוא, מדבריהם לא יירא ומפניהם לא יחת כי הבל המה מעשה תעתועים הזהיר בכאן כענין המוזהר בנביא השקר מפני הטעותיו:

8. הטור הארוך על ויקרא פרק יז פסוק יג

אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל. כתב ר' אברהם, גם בזה (ראה לעיל בסוה"ד לפסוק יא "כתב ר' אברהם") לימד הכתוב, שלא נעזוב הגר לאכול בארצנו חמור או סוס או עוף דורס שהוא טמא. ויתכן בעבור שצוה שלא נאכל כל דם ולא יראה דם שפוך חוץ ממזבח השם, צוה לכסות כל דם שאינו קרב על המזבח, שלא יחשוב הרואה אותו, והוא דם חיה ועוף, כי הוא זבח הנזבח לעבודה זרה:

9. ספר שערים מצויינים בהלכה

משנה כסוי הדם כו', ונוהג בחיה ובעוף. כתב בכל בו (סי' קח) למה זכו חיה לכסות דמן יותר מבהמות, לפי שכשהפילה רבקה את עצמה מעל הגמל כשראתה את יצחק נשרו בתולותיה, והיה יצחק חושד לאליעזר שבא עליה, וסיפר לו כל הענין שנא' (חיי שרה כד-סו) "ויספר העבד ליצחק", והביאו אל המקום שנפלה והראה לו דם הבתולים, כי באתה ושמרה אותו שלא ילקוהו הכלבים ושאר חיות השדה, ואית דאמרי אריה היה

שבא ושמר אותו, ולכן זכתה כל חיה הנאכלת לכסות דמה, ועוף נמי זכה לפי שלמד לקין לקבור הבל אחיו כמו שפירש בתנחומא (בראשית פ"י).

10. הרא"ש על חולין פרק ששי - סימן ו

כתב בעל הלכות שמכסה תחלה ואח"כ מברך. ואע"ג דכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן. הני מילי בתחלת המצוה. אבל זו סיום מצוה היא ובאמצע מצוה אינו ראוי לברך. הילכך מברך על השחיטה קודם התחלת המצוה. ועל כסוי אחר גמר המצוה. והעולם לא נהגו כך משום דחשיבי כסוי מצוה בפני עצמה:

11. רמב"ן על חולין דף פו/ב

ובהלכות גדולות ובתר דמכסי מיחייב לברוכי אשר קדשנו במצוותיו וצונו על כסוי הדם, ותמהני מאי שנא מכל המצות שמברך עליהן עובר לעשייתן, ואפשר מפני שהיא מצוה תלויה בשחיטה שאם שחט שחיטה שאינה ראויה פטור מלכסות וכבר התחיל בה, ואינו עובר לעשייתה, לפיכך תקנוה לאחר כיסוי שהכשר מצוה הוא, ומש"ה נמי תקינו בה על ולא תקנו לכסות, אע"פ שמששחט לא סגי דלא מכסי:

12. שו"ע יורה דעה - סימן כח

(ב) חייב לברך קודם שיכסה: אשר קדשנו במצוותיו וצונו על כיסוי דם בעפר: הגה - מי ששחט פעם הראשון, מברך שהחינו על הכיסוי אבל לא על השחיטה....

13. שו"ע יורה דעה - סימן יט

(ד) צריך ליהדר מלדבר בין ברכה לשחיטה בדבר שאינו מצרכי השחיטה; ואם דבר, צריך לברך פעם אחרת. (אבל מותר לדבר בין השחיטה לכיסוי, ומ"מ טוב שלא לדבר) (ת"ה אשירי תאו"ו נט"ו):

14. ספר טורי זהב על יו"ד - סימן יט

(ה) בין השחיטה לכיסוי. דס"ל כיסוי הוא מצוה בפני עצמה אלא די"א דהכיסוי הוא גמר השחיטה ע"כ כתב רמ"א דטוב ליהדר שלא לדבר כיון שהוא באמצע המצוה אע"פ שאם דבר א"צ לברך שנית גם בתוך השחיטה עצמה מ"מ לכתחלה נכון ליהדר בכך:

15. עוד עיין בספר שיעורי הרב לקמן

16. תוספות מסכת חולין דף פג עמוד ב

כסוי הדם ונוהג בחיה ובעוף - למעוטי בהמה קא אתי דלא תימא שיהא בכלל חיה.

17. תוספות מסכת חולין דף פג עמוד ב

במזומן ובשאינו מזומן - [1] פי' בקונטרס דמשום שלוח הקן איצטריך למיתני דתנן לקמן דאינו נוהג אלא בשאינו מזומן וקשה לפירושו דאם כן בכל הני פירקין הוה ליה למיתני באותו ואת בנו (לעיל דף עח). ובגיד הנשה (לקמן דף פט:) ובכל הברש (לקמן דף קג:). [2] ונראה לפרש דאיצטריך למיתנייה הכא משום דכתיב (ויקרא יז) (כי) [אשר] יצוד דלא תימא דוקא באינו מזומן.

18. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף פג עמוד ב

אבל לא במוקדשין. הנה בבהמה אינו נוהג כיסוי הדם, ולא שייך כיסוי הדם בקדשים אלא בעוף, ובזה יש רק עולת העוף וחטאת העוף. ובעולת העוף שאינו עומד לאכילה לא שייך כיסוי, דבכיסוי הדם סתם לן רבי דשחיטה שא"ר לא שמה שחיטה כמבואר להלן, משום דכתיב כי יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל דבעינן שיהא ראוי לאכילה, ורק בחטאת העוף שראוי לאכילה בו נצרך המיעוט לקדשים. ומה שכתב רש"י עולת העוף, היינו אם נאמר דמתניתין כרבנן דאף לענין כיסוי לא בעינן שחיטה ראויה, אבל לפי המסקנא לקמן דמתניתין כרבי פשיטא דעולת העוף פטור. ויתכן עוד לומר דאף בעולת העוף שייך חיוב כיסוי, דאיכא למ"ד לעיל (פא ב) דאכילת מזבח שמה אכילה, וחשיב שחיטה ראויה. אך יש לדחות דכיון דכתיב ציד חיה או עוף, ובחיה מיירי באכילת אדם, דלא שייך בה אכילת מזבח, ובהכרח כוונת הכתוב 'אשר יאכל' היינו לאדם, ה"ה בעולת העוף לא חשיבא אכילה.

19. תוספות מסכת חולין דף פג עמוד ב

במוקדשין מ"ט לא - בקדשי מזבח נמי קא בעי כדמוכח הסוגיא ואף על גב דהנוחר והמעקר פטור מלכסות (לקמן דף פה). היינו משום דאסור באכילה אבל הכא משתרי באכילה במליקתו וגבי כסוי הדם לא כתיבא שחיטה אלא שפיכה.

20. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף פג עמוד ב

תוד"ה במוקדשין. וגבי כסוי הדם לא כתיבא שחיטה אלא שפיקה. לכאן מה הוצרכו להוסיף יותר על מה שכתבו מקודם דהא תליא באכילה ובמליקה שריא באכילה, ואף אם היה נכתב בתורה שחיטה היה חייב בכיסוי, כמו שמצינו (יומא סד א) גבי שער המשתלח דדחייתו לצוק היינו שחיטתו וחייב באותו ואת בנו, וה"נ מליקתו זוהי שחיטתו דשרי באכילה. ויש לומר עפ"ד התו"י ביומא דלר"ש דשחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה לא אמרי' דחייטו לצוק היינו שחיטתו, ובכיסוי הדם סתם לן רבי כרבי שמעון, ולכך אילו נאמר בתורה שחיטה לא היה חייב בכיסוי. עוד י"ל דהא דדחיית שער משתלח ועריפת עגלה ערופה חשיבי שחיטה זהו רק משום דא"צ בהו היתר נוסף, אך במליקה צריך גם לעבודת הדם כדי להתירה, ובל"ז הוי נבלה, ולכך אין מליקתה נקראת שחיטה.

21. רא"ש על חולין פרק ששי - סימן א

ונוהג בכוי מפני שהוא ספק. ואין שוחטין אותו ב"ט ואם שחטו אין מכסין דמו ואם נשאר מן הדם עד הלילה יכסה ולא יברך. ולכתחלה לא ישחוט ויקבל הדם בכלי ויכסה בלילה. דאסור לשחוט בכלי. [1] מצאתי כתוב בשם ה"ר יונה ז"ל שצריך לברך על הכסוי. וראייתו מההוא דפרק במה מדליקין (דף כג.) דאין מברכין על הדמאי מפני שהוא ספק דדבריהם משמע הא ספיקא דאורייתא מברכין עלין וכוי ספיקא דאורייתא הוא דשמא הוא חיה. ואינה ראייה דהכי פירושא מצוה שתקנו חכמים לעשות מספק כגון דמאי שהזקיקו חכמים לקונה מעם הארץ לעשר מספק אין צריך לברך עליו. [2] ואע"פ שאנו מברכין על שאר תקנות של חכמים וצונו מדכתיב לא תסור הכא לא תקנו אלא מספק ואין מברכין עליו. ולא שייך לדקדק משם הא ספיקא דאורייתא מברכין עליה. כי לא בא להוציא אלא שאר תקנות חכמים שמברכין עליה. אבל מצוה שאדם מצווה לעשות מספק כיון דברכות אינן מעכבות טוב שיעשה המצוה ולא יברך שלא יעבור על לא תשא וכ"כ הרמב"ם ז"ל:

22. רשימות ביכורי אליהו - ראמ"ד גנן

ואין שוחטין אותו ב"ט: בשו"ע סי' כח' סעיף כב', כ' דאין שוחטין היכא שאין לו עפר לכסות. ובגליון מהרש"א שם, הק' מהל' זו על המרדכי שכ', דאם יש לא' בגד של ד' כנפות בשבת, מותר ללבושה כיון שהוא אנוס במה שהוא אינו יכול לקשור ציצית על הך בגד. וק', דהא אסור להכניס את עצמו למצב שיהא לו פטור אונס, כדחזי' מכאן דאין שוחטין לכתחי' כיון שלא יהא יכול לקיים מצות כסוי הדם, אף שהיא אנוס במה שאינו מקיים המצוה, מ"מ אין להכניס את עצמו להיתר אונס לכתחי'? ובקובץ הערות סי' מח', תי' דצ"ל שהכא בכסוי הוי מדרבנן, וכוונת המרדכי הוא שמן התורה מותר, אבל מדרבנן אסור. וגיסו ר' מוטי ניוברגר נ"י תי', דשאני הכא אצל כסוי הדם, דאף שהוא אנוס במה שאינו מקיים המצוה של כסוי, אבל ניחזי בהמשך הפרק, דיש כמה ראיות דכסוי הוי חלק מן השחיטה, ונמצא שאם אינו עושה כסוי, זה הוי חיסרון בהשחיטה, ולפי' אין לשחוט לכתחי', דכיון שהוא אינו יכול לעשות כסוי נמצא, שהוא אינו עושה שחיטה מעלייתא, ואין לשחוט משום דעל ידי שלא יהא יכול לעשות כסוי הדם, נמצא שהוא עושה שחיטה גרוע. ובעיקר הנידון אי יכול להכניס את עצמו למצב שיהא לו פטור אונס, עי' בכתובות דף ג:, דאיתא שם "ולידרוש להו דאונס שרי", הרי מפורש דיכול להכניס את עצמו להיתר אונס. אמנם, יש לחלק ולומר, דהתם מדובר

בלא תעשה, וכיון שהיה אונס חשיבא כמאן דלא עבד, אבל הכא למעשה הוא לא קיים את העשה, ואף שנימא שהוא לא ביטל את העשה, אבל למעשה הוא גם לא קיים את העשה.

23. תוספות מסכת חולין דף פג עמוד ב

צריך שיתן עפר למטה ועפר למעלה - עפר שלמעלה מצוה שיתן הוא דהא כסהו ונתגלה פטור מלכסות וכסהו הרוח ונתגלה חייב לכסות (לקמן דף פז.) אבל עפר שלמטה אין צריך שיתן הוא אם יש עפר הרי כאילו נתן הוא העפר והא דאמרין לעיל בפ"ב (דף לא.) דמזמני לכולה בקתא היינו במקום שהיה הקרקע קשה היה חופר משום דבעינן שיהיה עפר תיחוח ומיהו לעיל פירש בקונטרס שהיה מזמינו בפה לכך.

24. רשימות ביכורי אליהו- ראמ"ד גנק

(ב) קא הוי חציצה: צריך עיון, דהא אף את"ל דלא שייד לעשות כיסוי על הדם שבמזבח כיון שאם ישים עפר למטה תהא חציצה, אבל התניח על הדם שבמזבח, אבל על שאר דם היוצא מן העוף נימא דיש חיוב כיסוי, דמסתמא לא כל הדם הלך על המזבח? וזה תלוי בכמה דם בכלל צריך לכסות, ואולי אם אי אפשר לחסות את כל דמה אין דין כיסוי כלל אפי' על שאר הדם, ועי' ברש"ש שהביא את הסוגיא לקמן בדף פח', ונחזי בזה עוד לקמן בעזהשי"ת.

25. תוספות מסכת חולין דף פג עמוד ב

שחט חיה ואחר כך בהמה פטור מלכסות - תימה דליגרריה ולכסייה וכן בהמה ואח"כ חיה דליגרריה ולכסייה כדם הניתז ושעל הסכין.

26. רשימות ביכורי אליהו- ראמ"ד גנק

(ג) בהמה ואח"כ חיה חייב לכסות: צריך ביאור, דמה התועלת לכסות אחרי שאינו יכול לכסות בעפר למטה, דהא התורה כ' ב"עפר" ולרב זירא הכוונה הוא דבעי' עפר למעלה וגם למטה, ואי אין עפר למטה, אז אינו מתקיים המצוה של כסוי הדם, דהא כוונת הקרא הוא בעפר שלמעלה ולמטה? ועוד דהאיך מהני "כל הראוי" לזה, דהא למשל אצל מקרא ביכורים בעי' שיהא ראוי לקריאה אבל למעשה אי לא קרא אינו מעכב דבעי' רק שיהא ראוי לקריאה, אבל למעשה הוא מקיים המצוה של ביכורים על ידי ההנחה, אבל כאן הוא אינו עושה כלום אי לא מכסה את העפר שלמטה? וצריך לומר, דבאמת יש קיום של מצות כסוי הדם אפי' אם לא הניח עפר למטה, ורק שרב זירא חידש דיש עוד מצוה לכסות בעפר למטה. וכן נראה מלשון רש"י ד"ה לבילה "מצות עפר למטה מעכבת בו", ומשמע שזה עוד מצוה. אמנם עדיין קצת קשה, דמהיכי תיתי להבינו כך, דהא פירוש המילים של בעפר היינו גם בעפר שלמטה. ואולי כיון שעיקר כוונת הקרא הוא שהדם יהא מכוסה, אם כן עיקר כוונת הקרא הוי לעפר שלמעלה, אבל עפר שלמטה אינו מעכב.

27. תוספות מסכת חולין דף פג עמוד ב

אין בילה מעכבת בו - תימה והלא שנה הכתוב בלילה בכמה מקומות ובשנים עשר נשיאים תנא ביה י"ב זימנין ואמר בהקומץ רבה (מנחות דף יט.) בכל מקום שהחזיר הכתוב בתורה מנחה אינה אלא לעכב [1] ושמא יש שום דרש דדרשינן מיניה דבילה לא מעכבא [2] או שמא כולוהו צריכי ואע"ג דבילה לא מעכבא מ"מ סברא הוא דכל הפחות דראוי בעינן כיון שהזכיר הכתוב בילה וכן לענין כסוי דהכא וכן בקריאת חליצה בפרק מצות חליצה (יבמות דף קד.) ובקריאת ביכורים בפרק הספינה (ב"ב דף פא:)) ובפרק נערה בנדרים (דף עג.) דחרש לא מצי מיפר אפילו לא הוי ושמע אישה דוקא מ"מ ראוי לשמוע בעינן דסברא הוא בכל כי הני שיש שום דרשה בהן דלא הוי דוקא ולא מעכבא מ"מ ראוי בעינן ...

28. תוספות מסכת קידושין דף כה עמוד ב

ומיהו קשה מ"ט דראוי אי שנה הכתוב בלילה לעכב ליבעי בלילה ממש ואי לא שנה אפילו ראוי לא ליבעי [3] וי"ל דודאי שנה הכתוב בלול כמה פעמים אבל לא כתב בלשון צווי ובלילה משמע דאתא לאשמועינן דלא בעינן אלא ראוי

29. ספר שיעורי הרב [ע' קמז- קנב]

א.

כיסוי הדם כגמר מעשה שחיטה

נחלקו הראשונים בזמן ברכת כיסוי הדם. דעת בה"ג היא שמברכין אחר הכיסוי. אבל הרא"ש בחולין (פ"ו ס"ו ו) כתב שהעולם לא נהגו כן אלא מברכין לפני הכיסוי כמו בכל המצוות שמברכין עליהן עובר לעשייתן. וכ"כ הרמב"ם בהל' שחיטה (פי"ד ה"א), וכן פסק השו"ע (סי' כח ס"ב). ולכאורה דעת בה"ג צ"ע, דמאי שנא כיסוי הדם משאר כל המצוות שמברכין עליהן עובר לעשייתן.

ועיי"ש ברא"ש שביאר דס"ל לבה"ג דכיסוי הדם הוא גמר מצות שחיטה ולכן אין מברכין עליו אלא לאחר עשייתו, דמאי דאמרינן דמברכין על המצוות עובר לעשייתן היינו רק בתחילת המצוה, אבל בסיום המצוה אין ראוי לברך עובר לעשייתו דזה יחשב

כהפסק באמצע עשיית המצוה. ומה שהעולם נהגו לברך לפני הכיסוי היינו משום דס"ל דכיסוי הדם מהווה מצוה בפני עצמה.²²⁶

ועוד הביא שם הרא"ש בשם בה"ג שאם רוצה לשחוט הרבה בהמות ושח בין שחיטה לשחיטה צריך לכסות דם שחיטה הראשונה ולברך פעם אחרת על שחיטה השניה. וביאר הרא"ש שבה"ג אזיל לשיטתו בזה. דהנה נחלקו ר"י וחכמים במתני'

להחשיב את הכיסוי כגמר מעשה שחיטה.²²⁷ ומש"ה הואיל ואין זה אלא חומרא בעלמא, ממילא עדיף לברך לפני כיסוי הדם כמו בשאר כל המצוות אע"פ שעי"ז יבטל שלימות מצות שחיטה.²²⁸

ועיין עוד ברמ"א (סי' כח ס"א) שכתב "והכיסוי היא מצוה בפני עצמה, אבל השחיטה כשירה אף אם הויד ולא כיסה." ותמה הט"ז מהא דקיי"ל בשו"ע (סי' יט ס"ה) שאם שח בין שחיטה לשחיטה צריך לכסות דם שחיטה הראשונה קודם שיברך על השחיטה השניה, וכבר פי' הרא"ש דהיינו משום דכיסוי הדם הוא גמר מצות שחיטה, וא"כ היאך כתב הרמ"א דכיסוי הדם מהווה מצוה בפני עצמה. עיי"ש בט"ז שתי' דלעולם כיסוי הדם מהווה מצוה בפני עצמה, אלא דהואיל ושייכא למצות שחיטה, מש"ה יש לכסות דם שחיטה הראשונה קודם שיתחיל עוד מצות שחיטה.²²⁹

אולם נראה דקושיא מעיקרא ליתא, דהנה ישנם ב' דינים בשחיטה – חדא, שהשחיטה מתירה את הבהמה לאכילה; ועוד, יש בה קיום מצוה. ונראה דלענין היתר אכילה בודאי אין כיסוי הדם מעכב במעשה השחיטה, אלא הרי השחיטה לברה מתירה את הבהמה לאכילה. ומאי דאמרינן דכיסוי הדם הוא גמר מעשה השחיטה היינו רק לענין מצות שחיטה. פירוש הרב, דמלכוד קיום המצוה בפני עצמה שיש בכיסוי הדם, יש בו גם קיום של גמר מצות שחיטה, ובלי כיסוי הדם חסר בקיום מצות שחיטה בשלימותה. ונראה שזוהי כוונת הרמ"א, דאע"ג דקיי"ל דכיסוי הדם הוא גמר מצות שחיטה, מ"מ אינו מעכב בהיתר האכילה החל מכח מעשה השחיטה, וממילא אף אם הויד ולא כיסה הרי הבהמה מותרת באכילה.²³⁰

ב.

ולכאורה קשה, דהא קיי"ל בשו"ע (סי' יט ס"ה) כדעת בה"ג שאם שח בין שחיטה לשחיטה צריך לכסות דם שחיטה הראשונה קודם שיברך על שחיטה השניה, ומאי דפסק השו"ע (סי' כח ס"ב) כדעת רוב ראשונים שצריך לברך לפני כיסוי הדם. ואם איתא דכיסוי הדם הוא גמר מצות שחיטה, היאך אפשר לברך עליו עובר לעשייתו. ונראה דמעיקר הדין מודה השו"ע דכיסוי הדם הוא מצוה בפני"ע, רק ס"ל דלכתחילה יש

ד.
דין עפר למטה

כתב השו"ע שם (ס"ה) "צריך שיהיה למטה עפר תיחוח, וצריך להזמינו בפה וי"א שאינו צריך." ומקורו בגמ' חולין (פג:) "א"ר זירא השוחט צריך שיתן עפר למטה ועפר למעלה שנאמר ושפך את דמו וכסהו בעפר וכו'." | וכתבו התוס' שם (ד"ה צריך) דעפר שלמעלה מצוה שיתן הוא, דהא אמרינן שאם כסהו הרוח ונתגלה חייב לכסותו, אבל עפר שלמטה אין צריך שיתן הוא, אלא אם יש עפר שם הרי זה כאילו נתן הוא את העפר. והא דאמרינן לעיל (לא.) דמזמני לכולה פתקא דעפר (פי' שצריך להזמין העפר למטה) היינו במקום שהיה קרקע קשה, אבל אם יש שם עפר תיחוח א"צ לעשות כלום. | אולם רש"י שם (ד"ה דמזמין) כתב שאף אם היה שם עפר תיחוח צריך להזמינו בפה.

וביאר הבית הלוי בתש"ו (ח"ב סי' יד) שנחלקו רש"י ותוס' אם עפר דלמטה הוא חלק ממצות הכיסוי כמו עפר דלמעלה, או דילמא אינו אלא תנאי למצות הכיסוי (כמו דבעינן ד' כנפות למצות ציצית). דדעת רש"י היא שעפר דלמטה הוא חלק ממצות הכיסוי, ולכן צריך או לשים את העפר ממש או להזמינו בפה. | אבל דעת התוס' היא שעפר דלמטה אינו אלא תנאי למצות הכיסוי, וממילא כל שיש עפר תיחוח למטה ל"צ לעשות כלום.

דהנה נחלקו הראשונים בנוסח ברכת המצות דכיסוי הדם. הטור (סי' כח) כתב שמברך "על כיסוי דם בעפר", ואילו הרמב"ם בהל' שחיטה (פי"ד ה"א) השמיט תיבת בעפר. | ונראה שנחלקו בשאלה הנ"ל, דדעת הטור היא שעפר דלמטה הוא חלק ממצות כיסוי הדם ולכן צריך להזכירו בברכה,²³³ ואילו דעת הרמב"ם היא שעפר דלמטה אינו חלק ממצות כיסוי הדם, ולכן אין טעם להזכירו בברכה.

ועוד י"ל דהנה כתב הרשב"א בתוה"ב (ב"א ש"ה, יט.) שאם שחט ולא היה עפר

ונראה דאולי גם הטור והרמב"ם נחלקו בזה. שהרמב"ם סובר דאף אם עפר למטה הוא חלק ממצות כיסוי הדם, מ"מ אין להזכירו בנוסח הברכה שהרי אין מזכירים פרטי המצוה בברכה. אבל הטור סובר דבלי עפר למטה יש חסרון לא רק בקיום מצות כיסוי הדם אלא אף בעיקר מעשה הכיסוי, דבכה"ג לא חשיב כמכוסה, וממילא שפיר יש להזכיר תיבת "בעפר" בברכה מפני ש"כיסוי דם בעפר" מגדיר עיקר מעשה הכיסוי.

30. דף על הדף חולין דף פג עמוד א

בגמ': ובקדשים לילה הולך אחר היום וכו'. כ"ק אדמו"ר בעל האמרי אמת מגור זצ"ל אמר: דו"ז הרבי מפילץ ז"ל מביא בשם החידושי הרי"ם ז"ל, זלכך מנהג ישראל לאכול סעודת פורים בלילה שאחריו, ממאמר חז"ל כל השופך דמן של רשעים כאילו הקריב קרבן, ובקדשים הלילה הולך אחר היום עכ"ל, ±